

Maria Pia Pedani, *Doğu'nun Kapısı Venedik*, İtalyancadan Çev. Gökçen Karaca Şahin, Küre Yayınları, İstanbul 2012, 336 sayfa (Metin+23 Resim+Zeyil ile birlikte), ISBN: 978-605-5383-52-7

Maria Pia Pedani'nin bu çalışması, *Venezia Porta d'Oriente* başlığıyla 2011 yılında yayımlanan eserin Türkçeye tercümesidir. Venedik Ca' Foscari Üniversitesi Doğu Dilleri Bölümü'nde öğretim üyesi olan Pedani, Osmanlı-Venedik ilişkileri, denizcilik tarihi, diplomatik tarih ve Hristiyan-Müslüman sınır bölgeleri üzerine yaptığı çalışmalarla tarih alanına değerli katkılarda bulunmuştur. Özellikle uzun yıllar Venedik Devlet Arşivi'nde görev yapması, bu çalışmasında Venedik Devlet Arşivi'nin yayınlanmamış değerli kaynaklarını görmemizi sağlaması açısından önem arz etmektedir. Bu sayede Müslüman doğu devletleri ile Osmanlı Devleti ve Venedik Cumhuriyeti arasındaki ilişkiler her iki tarafın arşivlerinden takip edilebilmektedir.

Söz konusu eser, Murat Yülek'in sunuş yazısı ile başlamaktadır. Yülek'in de belirttiği gibi eserde İslam Dünyası ve Venedik Cumhuriyeti arasındaki ilişkilerin ekonomik ve siyasi açıdan “kazan-kazan” stratejisi üzerine kurulduğu ve bu ilişkiden doğan karşılıklı etkileşim sürecinin çok yönlü olarak ele alındığı görülmektedir (s. 5-8). Eser dokuz bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın metin kısmı dışında iki dünya arasındaki ilişkileri anlatan ve bir kısmı daha önce hiç kullanılmamış ilgi çekici fotoğraflar yer almaktadır.

İlk üç bölümde ele alınan konulara, Venedik ve İslam Dünyası arasındaki siyasi, ticari ve derin kültürel alışverişlerin var olduğu çok yönlü ilişkiler ağı gözüyle bakmak gerekir. Eserin bu bölümlerinde Venedik ve İslam Devletleri arasındaki bin yıllık ilişkiler daha ziyade siyasi yönleriyle ele alınmıştır. İlk olarak Venedik Devleti'nin zengin sembolik mirası üzerinde durulmuş, ardından Venedik'e paralel olarak İslam devletlerinin yükselişi ve 1204 yılında İstanbul'un Latinler tarafından fethinden 1797'de Venedik Cumhuriyeti'nin çöküşüne kadar geçen tarihsel süreç incelenmiştir. Bu süreçte değişmeyen tek şey Venedik'in Osmanlı İmparatorluğu'nu bazen müttefik bazen de tehlikeli bir düşman olarak görmesidir. Çünkü tarihsel süreç içerisinde her iki devletin de hâkimiyet mücadelesi verdiği Akdeniz havzası, gerek Osmanlılar gerekse Venedik Cumhuriyeti için hayati öneme sahip bir saha durumdadır. Venedik'in can damarı olan ticaret, kendisini Doğu'nun pazarlarına ve siyasi teşekküllerine ister istemez bağımlı hale getirmiştir. Söz konusu karmaşık ortamda gelişen karşılıklı derin münasebetler, Venedik ve Osmanlı Devleti'ni sürekli bir rekabet ve uzlaşmaya sürüklemiştir.

Osmanlılar için “Venedik”, Avrupa saraylarının haberlerini alabilecekleri bir yerken, Avrupalılar için “Venedik”, Osmanlı İmparatorluğu hakkında haber alınabilecek bir şehirdi (s. 112). Venedik'in gerek istihbarat alınacak bir şehir özelliği taşıması, gerekse Akdeniz'de edinmiş olduğu ayrıcalıklı pozisyon ve kurmuş olduğu ticari ağ sayesinde Batı ile Doğu ve Hristiyanlık ile İslam arasında ortak bir merkez olmuştur. Bu iki kutup arasındaki iletişim ise elçiler, tercümanlar, konsololar,

tüccarlar, denizciler, korsanlar, mühtediler, esirler ve casuslar üzerinden yürütülmüştür. Eserin dördüncü ve beşinci bölümünde de her iki taraf arasında resmi diyalogu sağlayan diplomatik aktörlere, Venedik konsolosluk ağının oluşum süreci ve işlevine, elçilerin taraflarca kabul merasimlerine, karşılıklı hediyeleşmelere ve Osmanlı diplomasisine değinilmiştir.

Osmanlılar ve Venedik arasında gidip gelen diplomatik görevlilerin amaçlarını anlamak için iki ülke arasındaki 400 yıllık süreci doğru okumak gerekir. Pedani, ilk bakışta bu iki devletin resmi olarak savaşmak zorundaymış gibi görünse bile, gerçeğin böyle olmadığına değinmiştir. Özellikle Venedik'in, dinî taassuba değil, kendisini ayakta tutacak olan ticaret politikalarına göre hareket ettiğinin altı çizilmiştir. Bu ise Osmanlı Devleti ile arasını iyi tutmak anlamına geliyordu. Haliyle iki ülkenin birbiriyle yaptığı savaşlar azdır ve elçiler çoğunlukla savaş ve barış konularını görüşmek için gönderilmişlerdir. Osmanlı Devleti ve Venedik birbiriyle savaş halindeyken resmi ve gayriresmî elçiler iki devlet arasında mekik dokuyorlardı; çünkü Venedik için savaş ticaretin sekteye uğraması anlamına geliyordu. Ancak Pedani kitabında savaş zamanı dahi iki ülke arasındaki ticaretin ve diplomasinin durmadığını öne sürmektedir (s. 140). Bu da iki taraf arasındaki ticari ilişkilerin ne denli önem arz ettiğini göstermektedir. Eserde ayrıca Venediklilerin, iletişim halinde bulunduğu devletlerin kanunlarını ve geleneklerini çok iyi bildiği bilgileri yer almaktadır ve bu bilgilere göre iki devlet arasında gönderilen elçilerin nitelikleri, söz konusu devletlerin birbirlerini nasıl gördüğü konusunda kıymetli ipuçları sunmaktadır.

Osmanlı Devleti ve Venedik arasındaki siyasi ve ticari ilişkiler beraberinde kültürel etkileşimi de getirmiştir. Özellikle 16. yüzyıldan itibaren Avrupa modası, Osmanlı toplumuna da etki etmeye başlamıştır. Hatta yazar Müslüman bir ortamda köpek bulunması hoş karşılanmazken, Venedik'ten küçük süs köpeklerinin hediye olarak geldiğine ve sultanların bu durumdan pek memnun kaldığına dair örnekler vermiştir. Bunun sebebi sultanın evrenin hâkimi olduğunu göstermek adına yabancı olan her şeye ilgi duymasıdır. Bu yüzden özellikle sünnet törenlerinde fil, arslan, zürafa tarzında egzotik hayvanların da bulundurulduğunu öğreniyoruz. Bunun yanı sıra Venedik'ten mobilyalar, aynalar, dekorasyon eşyaları, camdan yapılmış kuş tüyü şeklindeki broşlar, parmesan peyniri, saatler, Osmanlıca-Arapça kitaplar, gümüş kutular gibi pek çok hediye gelmiştir. Bu hediye çeşitleri bize pahada hafif olan eşyaların da hediye edilebildiğini göstermektedir. Bunun dışında Osmanlı Devleti, Venedik'in cam işçiliğinden etkilenerken, Venedik camından yapılan pencereler üretmişlerdir. Yine eserin sonunda verilen resimlerden, sultanın kayığı için Venedik kuyumcusuna yaptırılan fener modeli (s. 296), iki devlet arasındaki etkileşimin örneklerinden sadece biridir. Diğer taraftan, eserde Venedik ve Avrupalıların da Osmanlılardan etkilendiğini gösteren bilgiler yer almaktadır. Öyle ki yazar, günümüzde yaygın biçimde görülen “kep atma” âdetinin Avrupalılara Osmanlı Devleti'nden geçmiş olabileceğini iddia etmektedir. Yeniçerilerin sultanın ölümünün ardından başlıklarını yere atması ile Anglo-Sakson sisteminde mezun olan öğrencilerin mezuniyet törenlerinde keplerini havaya fırlatmalarını birbiriyle

bağdaştırarak bu kanaate varmıştır. Her iki örnekte de başlık çıkartma hareketi bir nevi özgürlüklerine kavuşma ya da bağılıklarının sona ermesi anlamına gelmektedir (s. 142).

Eserin altıncı bölümünde (s. 161-193), *Doğu'daki Venedikliler* ana başlığı altında tercümanlar ve posta hizmetleri gibi genelde aşına olduğumuz konulara değinilmiştir. Bu bölümün en dikkat çekici noktası sanat dünyasının savaşlar, fetihler ve uluslararası politikalar ile nasıl iç içe olduğunu göstermesidir. Özellikle portrelerin politik birer manifesto aracı olarak kullanılması kayda değerdir. Daha da önemlisi yazar, 16. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Avrupa modasının etkili olmaya başlamasına karşılık, Venedik'te de Doğu modasının etkili olmaya başladığını ileri sürmektedir. Memluklerin kullandıkları eşyaların resimlerde tasvir edilmeye başlanması gibi pek çok örnekle de bu görüşünü desteklemiştir.

Kitabın yedinci bölümü (s. 193-226) de ilgi çekici konuları içermektedir. Buradaki konular sırasıyla *Göçmenler ve Din Değiştirenler*, *Venediklilerin Hikâyeleri*, *Kadınlar ve Venedikli Sultan Efsanesi* ile *Casuslar* ara başlıkları altında ele alınmıştır. Bu bölümde karşılıklı din değiştiren kimselerin yanı sıra, bilhassa Osmanlı idari teşkilatında önemli mevkilere yükselen Hristiyan kökenli insanların yaşantıları ve benzeri örneklerin birer hikâye veya efsaneye dönüşmesi hakkında bilgiler verilmiştir. Tıpkı, Venedik asıllı Gazanfer Ağa'nın¹ kız kardeşi Beatrice'nin Müslüman olduktan sonra bir ağa ile evlendirilmesi ya da Osmanlı Haremi'ne girerek sultanlığa kadar ulaşan Venedik asıllı Cecilia'nın (Nurbanu Sultan) hikâyeleri gibi. Bölümün son kısmı ise, yukarıda bahsedilen kimselerin de dâhil olduğu, casusluk ağları veya olaylarına ayrılmıştır. Gerek Osmanlı İmparatorluğu'nda gerekse Avrupa'da, uluslararası politikada yürütülen gizli savaş, ajanların da dâhil olduğu casusluk faaliyetlerine sahne olmaktadır. İşte bu noktada Pedani, Yeniçağ'da Venedik'in uluslararası arenada bir casusluk merkezi olmasını ve bunun Osmanlı başkentiyle ilişkisini de akıcı bir şekilde ortaya koymaktadır.

Yazar, eserinin sekizinci bölümünde, çeşitli sebeplerle Venedik'te bulunan Müslümanların kaldıkları yerler, görevler ve korsanlık hareketlerinin yanı sıra kaçakçılık gibi bir takım gayri resmi işler hakkında da bilgi vermektedir. En ilgi çekici nokta ise Türklerin İtalya'ya gittiklerinde geleneksel kıyafetlerini çıkartıp Venedikliler gibi giyindikleri ve Venediklilerden ayırt edilemeyecek derecede mükemmel İtalyanca konuştukları bilgisidir. Yazarın gerçek hayattan verdiği kesitler, Müslümanların Venedik'teki günlük hayata karışmalarının ne imkânsız ne de kural dışı olduğunu göstermektedir. Ancak kitapta yer alan her hikâyenin doğruluk payının dikkatlice değerlendirilmesi gerekmektedir.

Kitabın son bölümünde, tarihçilerin ve Arap coğrafyacılarının Venedik adı ve coğrafyasıyla ilgili açıklamalarına yer verilmiştir. Ardından Venedik'teki "Türk" ve Osmanlı Devleti'ndeki "Venedik" algısıyla ilgili analizler yapılmıştır. Eserde

¹ Gazanfer Ağa hakkında bir yazı için bk. Tommaso Stefani, "Babüssade Ağası Gazanfer Ağa", *Toplumsal Tarih Dergisi*, Tarih Vakfı Yayını, S. 225, Eylül 2012, s. 14-24.

yansıtılan genel tabloya baktığımızda, Venedik'in İslam'a ve Osmanlı Devleti'ne ilişkin algısı sürekli değişim göstermiştir. Venedik, özellikle 15. ve 16. yüzyıllarda, Osmanlı Devleti'ni bazen tehlikeli bir düşman bazen de ticaret yapabileceği bir pazar olarak ele almıştır. Ancak 17. yüzyıla gelindiğinde yaşanan iki büyük savaşın bu algıyı değiştirdiği anlaşılmaktadır. Osmanlı Devleti hem "korkunç, zalim" olarak nitelendirilmeye başlanmış hem de İslam dini "bozulmuş bir din" olarak görülmeğe başlanmıştır. 17. yüzyılın sonu ve 18. yüzyılda ise Türkler artık korku salan bir halk olmaktan çıkmıştır. Yazar bu dönemlerde Venedik sanatında ve edebiyatında Doğu'dan gelen esintinin hâkim olduğunu belirtmiştir. Busenello ve Toderini gibi yazarlar sayesinde eğitilmiş ve kültürlü bir Türk imajı yerleştirilmeye çalışılsa da masalsi ve egzotik dünya imajının ağır basmaya devam ettiği üzerinde durulmuştur. Hatta Doğu'yu iyi tanıyan Venediklilerin bundan dahi gelir elde etmeye çalıştıkları konusuna vurgu yapılmıştır. Bu da her türlü ticaretin Venedik için ne derece önem arz ettiğini göstermesi açısından değerlidir.

Sonuç olarak Pedani'nin eserinde vermiş olduğu her bilgi alanla ilgili tarih çalışmaları için yeni ve değerli ipuçları içermektedir. Bu bakımdan elimizdeki eser gerek içerik gerekse konuların ele alınışı bakımından Venedik'in Osmanlı Devleti ve diğer İslam toplumlarıyla olan ilişkileri bağlamında önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Yazar okuyucularına, konuya farklı pencerelerden bakma ve her iki dünyanın kapısını aralama imkânı vermiştir. Bunu yaparken hem objektif bir yaklaşım sergilemeye çalışmış hem de Venedik kaynaklarını farklı yönleriyle ele almıştır.

Zarife Deveci Albayrak*

* Doktora Öğrencisi, *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih ABD.*